

FENYVES MÁRIA ANNUNZIATA

PÁRIZS FOGADOTT GYERMEKE

Jacques Offenbach (Köln, 1819. VI. 20. – Párizs, 1880. X. 5.) francia zeneszerző és csellista emlékére

A zene összekötő kapocs az „Egy és a sok, a sok és az egy között”. Azért: „engedjük egyszerűen és spontán módon a zene-madarát szív-égboltunkon repülni!..., mert a zene a legfontosabb szerep a világegység megteremtésében, összekötő kapocs, ami túlmegy a nemzetek, nemzetiségek korlátain”.

/mottó: Srí Chinmoy¹/

Az operett a francia vígoperából és a német daljátékokból született a 19. században. Az első nagy vígopera, amely meghódította a világot, s akinek ez köszönhető Giovanni Battista Pergolesi (1710-1736), a XVIII. század egyik legmélyebb érzésű komponistája, a csodálatos Stabat Mater megálmodója volt. Ezen az úton haladt tovább Niccolò Piccinni és Giovanni Paisiello. Az első nagy sikert Párizsban Hervé, eredeti nevén Louis Auguste Florimond Ronger és Jacques Offenbach, eredeti nevén Jacob Eberst aratták, valamint Jean-Robert Planquette a műveikkel, majd az osztrák fővárost is meghódították, Bécsset. Később Franz von Suppé, Karl Millöcker, ifj. Johann Strauss után, beköszöntött a magyar operett fénykora: Lehár Ferencel, Kálmán Imrével, Jacobi Viktorral és másokkal.

A zenés színpad múltjából bőven van választék, hiszen az élet ontotta a tehetséges embereket, igazi művészeket évszázadokon át, akiknek műveiben ma is gyönyörködhetünk.

Az 1830-as évek nyugtalan Párizsában egymás után jelentkezett Liszt Ferenc, Hector Berlioz, Frédéric François Chopin, eredeti neve: Fryderyk Franciszek Chopin, Honoré de Balzac, Eugène Delacroix, Alphonse Marie Louis de Prat de Lamartine és Victor Hugo, akinek ekkor mutatták be a Hernani című drámáját, s amiben Théophile Gautier francia romantikus költő, író, művészet- és irodalomkritikus is részt vett.

---

¹ Srí Chinmoy (1931-1976) bengáli-amerikai vaisnava szellemi vezető, vallási tanító, guru. Ismert még, mint író, költő, zeneszerző, zenész, művész és sportoló is.

Eugène Delacroix két alkotása: F. Chopin és Önarckép

Valóságos csata dúlt, a sok taps mellett, ahol is a romantika legyőzte az állklasszicizmust akkor, amikor is Párizs a költők, forradalmárok, művészek menedéke volt. Itt élt Christian Johann Heinrich Heine (eredeti nevén Harry Heine) is, és itt készítette gunyoros rajzait a francia grafikus, szobrász, festőművész és karikaturista Honoré Daumier. Majd megérkezett a három világhírű operaköltő: Vincenzo Bellini, Gaetano Donizetti, Gioachino Antonio Rossini, s további három nagymester: Daniel Auber, pontosabban Daniel-François-Esprit Auber, Jacques Fromental Halèvy és Giacomo Meyerbeer is. Itt élt a már a felsoroltak mellett a lengyel Adam Mickiewicz, az olasz Niccolò Paganini is, akik szintén belekóstoltak a francia művészeti élet lázas hullámvászába, a francia élet ritmusába.

Ez idő tájt érkezik ide apjával Jacob Eberst Offenbach, az egyik kölni zsinagóga kántorának hetedik gyermekeként. aki nem sokkal később a híres párizsi konzervatóriumba (Conservatoire de Paris) iratkozott be.. A csellót és a hegedűt választotta, szorgalmasan tanult, majd évek múlva karmester lett: Köln szülöttéből Párizs fogadott gyermeke lett. A világ egyik leggyorsabban dolgozó muzsikusként vált, 102 művével. „Ő az operett kezdete, folytatása és tetőpontja, igazi megteremtője és mestere”, – írta róla Gaál György Sándor. Bár német szülők gyermeke – korán francia földre került, és itt Jacques Offenbach néven lett a könnyűzene fejedelme.

E kor megteremtette a gunyoros, csípős, bájos, vidám, finom elmésség, szikrázó jókedv, ostorozó szatíra, gyöngyöző pezsgésű életöröm jellegű romantikus operettet,

és színpadra szólította e műfaj hallhatatlan nagy mesterét Offenbachot is, aki 1819-ben, kétszáz éve született, az ikrek jegyében.

Első, később is vállalt művét 18 évesen, 1836-ban komponálta a Die Jungfrau: azaz „A szűz” című keringőjét. Ezután sorra jelentek meg a további keringői: A tél virágai; A három grácia; Az amazonok; Barnák és Szökék; Rebeka, majd a románcok mellett cselló duettek, galoppokat, paródiákat és opera részleteket mutatott be. Már maga ekkor cselló virtuóz és a közönség kedvence, dicsérik melodikus leleményét, muzsikájának könnyedségét, zenedramaturgiai tudását, fantáziáját, dús ötleteit.

Alexandre Laemlein alkotása a cselló virtuóz Offenbachról készült (1850)

Először zenekari csellistaként kereste kenyerét, majd pedig karmesteri munkát vállalt. Első nagyobb lélegzetű kompozíciói színpadi kísérőzenék voltak. Baráti társágban Offenbach sokszor mutatott be zenei paródiákat, melyekből kiderült, hogy milyen nagy érzéke van a humor iránt is. Első operettjének az „Alkoro”-t tartják, amely 1847 áprilisában hangzott el. 1853-ban mutatták be a „Pepito”-t, ami műfajilag az opera és az operett között ingadozik, tele bájos kuplékkal, s amely külföldre kerülve világhírű operetté, majd a „Le tresor d Mathurin”, - amiből később, 1857-ben az „Eljegyzés lámpafénynél” címmel - őt nem csak világhíressé, de halhatatlanná is tette. Német címe: „Az elizandói lány”. Felfigyeltek rá, hatalmas felkészültségére, remek fantáziájára, tudására, türelmére, vidámságára, jókedvűségére, amely műveiből sugárzott.

Max Simon Nordau (eredeti nevén Südfeld Simon Miksa, Pest, 1849. július 29. – Párizs, 1923. január 23.) magyarországi, majd franciaországi német nyelvű orvos, író a következőket írta Offenbachról: *„Olyan énekesmadár, aki fészket paloták oromzataira, templomok elé rakja, s innen bocsátja szárnyra kitartott trilláit. Bonyolult lelkületének mélyén egy érzelmes, romantikus rejtőzik, aki időről időre felébred és szerenádokat ad a hold fényénél.”* Három évig az Opéra-Comique

gordonkása, közben szalonzenét komponál, s mint hangszerének virtuóza szalonokban is játszik. Zeneszerző, karmester, színházigazgató, csellóművész, és színpadi zenét is komponált Alexander Dumas, Th. Gautier, A. de Musset és mások darabjaihoz. Egész estét betöltő vígoperája az „Orfeusz az alvilágban” (Orphée aux enfers) 8 hónapig volt műsoron, s egyik legnépszerűbb műve maradt, mozgalmas pályafutásának egyik nagy magaslata. Kitűnő ösztöne volt a hatáskeltésekhez a témák megválasztásában, így évente több operettet, paródiát, buffonériát alkotott.

1860-ban nyílt meg Offenbach számára az Opéra-Comique, a francia vígopera klasszikus színpada, ahol bemutatták a „Barcouf”-ot (1860), azonban a sajtó ijesztően rossz kritikát közölt róla, ami lelkileg nagy hatással volt rá. Viszont a következő évben került bemutatásra az az egyfelvonásos műve, amely élete végéig legkedvesebb szellemi gyermeke volt. A „Fortunio dala”, a „La chanson de Fortunio” mind a mai napig is műsoron van számos operaszínpadon, s benne Musset régi verseivel. E mű csupa mosolygó derű Hector-Jonathan Crémieux és Ludovic Halévy szövegével. Fortunio szerelmi dalában megszólalnak, zúgnak, zengnek a Szent – Dóm – város, Köln (itt született) – harangjai és életre kél a Loreley-szirtek esti hangulata. Művének főereje nem a bonyolult többszólamúságban rejlik, hanem ritmikai és harmóniai strófákban túlhabzó vidámság, ujjongó jókedv, ami a többi művére is jellemző.

1864 elejétől 1867 nyaráig készült el: a Kékszakáll, a Párizsi élet, és A gerolsteini nagyhercegnő, melyet Bécsben mutattak be a Theater an der Wienben, óriási sikerrel, valamint A szép Heléna, akiért kitört a trójai háború. A Journal des Débats című lap nem éppen dicséri a darabot, de azért hozzáteszi a cikk írója, Janin: *”... el kell ismerni a népszerű mulatság gráciáját és bájosságát.”*

Jacques Offenbach

Offenbach fantáziája, képzelő ereje egyik területről a másikra csapódott: antik világ, Olümposz, ég és pokol, Hadész, a középkor és hellén világ, Európa országai, évszázadai, remekműveiben zenedrámái tetőpontig jutott el e témákban mesteri fantáziával, különleges fordulatokkal.

A Kossuth Kiadó ismeretterjesztő könyvének borítója

„A szép Heléna” 1865-ben került színre a Theater an der Wienben, színházi sikerét tulajdonképpen egy előző csellóversenye alapozta meg. Ezt az operettét a Carl Theaterben is bemutatták. A szöveg kialakítása beszédes bizonyosságai annak, hogy milyen hatalmas dramaturgiai tehetség volt. A szöveg kialakítása, felépítése és megformálásában, mivel a szövegírókkal együtt dolgozott – pl. Halévy-vel, Meilhackal sok éven át, - így a szöveg jelentős része az övé volt. Sokszor változtatta a szövegeket, a dallamokat, sőt többször is átdolgozta a bemutatók után is.

„A banditák” átmenet a régi offenbachiádákból a vígopera felé. Meilhoctohoz írta egyik levelében: „Helyzeteket akarok most muzsikába önteni.”

Még 1851-ben, Párizsban az Odeon színházban lett bemutatva a részben prózai, részben verses öt felvonásos mű, „Les Contes d’ Hoffmann”. E darabból írta Jules Barbier 1871-ben az opera szövegeköt a „Hoffmann meséit”. Az ő kérésére alakította át Barbier a prózai szövegeköt operaszöveggé, amelynek központjában a költő áll. A mű elegáns, hajlékony, szikrázó ötletekkel teli, remek ritmusképletekkel, kifogyhatatlan, csodás felépített történetekkel. Jelenetek sora árnyalatosan rajzolt jellemekkel és több drámai helyzettel. Zenéje telve érzelem-gazdagsággal, meleg lírával, vagy éppen sátáni gúnnyal, de valódi drámai erővel. A XIX. századi romantikus opera szinte valamennyi eleme megtalálható Offenbach e csodás

hattyúdalában. A zene egyes számai ma is az operairodalom gyöngyszemei közé tartoznak. A darab XIX. század elején játszódik, a három felvonás három eredeti Hoffmann írásból szövődik:

1. Homokember (novella)
2. Mese az elveszett tükörről (elbeszélés)
3. Seraplonsbrüder sorozatának, Chrespel tanácsos című darabjából kölcsönözték a szövegírók: Jules Barbier és Michel Carré.

Az első felvonás Velencében egy alkimista ezermester műhelyében kezdődik, ahová Hoffmann barátjával, Miklóssal érkezik. Hoffmann a csodálatos szépségű Olympiát csodálja, ám bár nem tudja, hogy az csak egy bábu, aki tüneményesen énekel, s ez által hódít. „Kis madárka napsugár”, az ária különleges bravúrszám, koloratúr szám.

Hoffmann meséi / Les Contes d'Hoffmann - Olympia áriája (I. felv ... (5:19)
Ágai Karola, és a Magyar Állami Operaház Zenekara Ferencsik János vezényletével
© 1997 HUNGAROTON RECORDS LTD.

A vendégek is betáncolnak a színpadra és nézik a fiatal párt, de a mind gyorsabb tempó megállítja a táncolókat. Olympiát kiviszik a színpadról. Hoffmannak viszont időre van szüksége, hogy összeszedje magát, mivel a csodálatos nőből csak cserépdarabok maradtak. Hoffmann csak egy lélektelen bábuba volt szerelmes.

Giulietta és Hoffmann kettőse (Csavlek Etelka, Kelen Péter)

Hoffmann meséi - Giulietta-Hoffmann (5:27)

(Részlet a Magyar Televízió operafilmjéből)

A második felvonás szintén Velencében játszódik, Giulietta palotájában, ahonnan gyönyörű kilátás nyílik a lagúnavárosra. A szépséges kurtizán ekkor énekel el a csodás Barcarolát, majd Giulietta és Hoffmann kettőse következik, amely egy nagy

fellángolás. Hoffman elé tükröt tart a kurtizán: „Add hát nekem a tükörképedet!”-mondja. „Legyen hát a tied!” - válaszolja Hoffmann. De a csalódás megjelenik, Schlemil személye, rosszat sejtett, ezért Miklós szeretné megmenteni barátját. De már elindult az ördögi varázslat. Ez alatt Giulietta egy szerecsennel, gondolójával már messze járnak. Hoffmann szinte elnémul a történetek után.

Antonia és Hoffmann kettőse - Tokody Ilona-Kelen Péter

[Tokody Ilona-Kelen Péter - Antonia és Hoffmann kettőse \(2:10\)](#)

(Részlet a Magyar Televízió operafilmjéből)

A harmadik felvonás Crespel tanácsos házában játszódik. Antónia a leánya egy régi dalt énekel: „*Messze száll, messze a gerle.*” Énekl, pedig nem szabadna, mert beteg. Apja figyelmezteti, de már késő. Még Hoffmann szerelme sem mentheti meg. Hoffmannal első duettjük izgatott, lázas, lüktető, a második egy csupa olvadó líra, de már késő, mert eljött a vég... a Sátán újra győzött!

Luther pincéjében folytatódik a borgőzös álom...

Hoffmann három nagy szerelme: Olympia, Giulietta, Antónia.

E darabjával egy újabb, eddig nem ismert romantika hangjához érkezett. Ez egy fantasztikus nagy mesés ébrenlét, álom, valóság, fantázia, ahol igazi tehetsége bontakozott ki. A mű központjában Hoffmann, a költő áll, elegáns szikrázó ötleteivel, melyek kifogyhatatlan bőségben díszítik a kottalapokat. Nem egységesen épített történet, hanem mozaikszerűen felépített történetek, jelenetek hosszú sora, árnyalakkal rajzolt jellemekkel és több drámai helyzettel. Zenéje érzelm gazdag meleg lírával, vagy gúnnyal és valódi drámai erővel: története ugyanolyan fantasztikus, mint meséje.

Operáját már nem tudta teljesen befejezni, a hangszerelés és a prózai párbeszéd helyére illesztett recitativók Ernest Guiraud munkája. A mű premierjére 1881. február 10-én került sor a párizsi Opéra Comique-ban. Mivel a mű nyomtatásban csak 1907-ben jelent meg, az opera eredeti formája nem állapítható meg teljes határozottsággal annak, hogy néhány részlete tényleg Offenbach kezétől származik?

Jacques Offenbach:Hoffmann meséi - Barcarole – YouTube (3:25)

Ghyczyfalvai Szimfonikus Zenekar Vezényel: Alexis Rhodes

Tokiói NHK Hall 2011.november 17.

A zene egyes számai ma is az opera irodalom gyöngyszemei közé tartoznak. Offenbach fülbemászó dallamaival, keringőinek, kánkánjainak gyújtó ritmusával, a természetes és vidám műfajnak legbuzgóbb képviselője volt és lett a zenében. Hozzá tartozott a korhoz, melynek tipikus képviselője volt. Kimeríthetetlen ötletgazdagsággal, könnyed, friss szellemet vitt a színpadra, amely mindenhol megmutatkozott. Iskolát teremtett az európai operett-irodalomban.

A szerzőről

Fenyves Mária Annunziata író, költő, festő, grafikus, zongorista ...